

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

מסכת מועד קטן

דף טו ע"א

בגמ', ומעייני בדיניה ועיילי ואכלי ושתו כולי יומא והדר אתו בשקיעת החמה וגמרינן לדיניה, וקטלו ליה.

[א]. יש מהראשונים שפירשו (כמיוחס לרש"י, מאירי) דשתי מיא, דאילו שתי יין, אסור להם להורות.

הריטב"א (ד"ה ופרכין) כתב וז"ל: והדר אתו סמוך לשקיעת החמה, פי' אחר שהופג יינם ונתיישב דעתם דהא ודאי שתי אל יורה ואל ידון דיני נפשות כלל, ועוד שכל הנידונין כך נידונין משום לא תלין נבלתו על העץ כדאיתא בפרק נגמר הדין (סנהדרין מ"ו:), עכ"ל.

הרשב"א בתשובה (ח"א סי' רמ"ז) כתב: "מה שאמרו בכריתות (י"ג:) שתה רביעית אל יורה. יש לי לעיין עד מתי אסור אם כל היום או שעות ידועות. ומדאמרינן בביצה דרב לא מוקי אמורא מיומא טבא לחבריה, ואמרינן נמי זיל האידנא ותא למחר משמע דכל היום אסור".

"ויש לומר דלא אמרו אלא ביום טוב דמרבין בשתיה, והיינו דקאמר דלא מוקי אמורא מיומא טבא לחבריה. ומשמע דוקא מיומא טבא לחבריה דהא בשאר יומי מוקי, אלא דאיכא לעיוני מדאמרינן בריש פרק אלו מגלחין (ט"ז) דנין דיני נפשות דקתני מי קטלינן ליה, א"כ אתי לאימנועי משמחת יום טוב, דתניא (סנהדרין ס"ג:) רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום, שנאמר (ויקרא י"ט) לא תאכלו על הדם. ופריק דאתו מצפרא ומעייני ביה בדיניה ועיילי ואכלי ושתו כולי יומא. ואתו סמוך לשקיעת החמה וגמרי ליה וקטלי ליה".

"ואפשר דשאני התם דכבר עיינו בדיניה, ואע"ג דאכלי ושתו לא הוראה גמורה היא, דאמאי דעייני מכבר סמכי וגמרי ליה לדיניה. ומ"מ איכא למשמע מיהא דאילו נתן דעתו כבר על הלכה ועל פסק הדבר בין להתיר בין לאסור שמותר להורות ואפילו מיד שאכל ושתה, ואפילו סעודה גדולה כיום טוב". עכ"ל הרשב"א בתשובה [ולשון זה ממש כתב הר"ן בחי' כתובות (י: ד"ה אמר מר), ואולי הוא מהרשב"א, ורק נשמט מהדפוס סיפא דדבריו. ובס' אשר לשלמה (פ"ג מסנהדרין כ"ה) לא ראה את דברי הרשב"א, דלפי הרשב"א מיושבים כל הקושיות שהקשה שם בחיבורו].

ונראה דכל אלו רבותינו חולקים עם התוס' (תענית י"ז. ד"ה ויודע) שכתבו אהא דקאמר שם בגמ', דכהן שאינו יודע משמרתו אסור לשתות יין לעולם, דמהרה יבנה ביהמ"ק ולא יוכל לעשות העבודה כי הוא שתי יין, ופירשו התוס' "פירוש אסור לשתות יין חוץ לסעודתו, אבל בסעודתו מותר דיין שבתוך הסעודה אינו משכר". ולפי"ז, היכא שאוכלין סעודת יו"ט ושותין יין בתוך הסעודה, לכאורה שרי להו להורות.

וצ"ל לדבריהם דהתוס' והרשב"א, דמה דקתני (סנהדרין מ.) דבדיני נפשות היו ממעטין במאכל ולא היו שותין יין כל היום, והיינו עד לגמר הדין, אינו מדין שכרות, דלהתוס' אם שתה בתוך הסעודה אינו בשכרות, ולהרשב"א אחר שעיינו בדין ליכא איסור להורות בשכרות, אלא הוא גדר וסייג למורא הדין שיושבים בדיני נפשות, אך ביו"ט דאיכא חיוב שמחת יו"ט שרי.

וקצת תמיהה לי בעניי ובקוצר דעתי, על מרן הרב מטשעבין זצ"ל (דובז' משרים ח"א סי' ז"ב), שנשאל, על מה שכתבו רבינו חננאל והריטב"א בתענית שם, דאביי לא שתי יין לעולם כי היה כהן וחשש לדין של כהן שאינו יודע משמרתו, ודלא כרבי עיי"ש. ובגמ' ברכות (מ"ג:) איתא להדיא שאביי היה שותה יין ביום טוב ומברך על כל כסא וכסא. והדובב משרים מתרץ שם כמה תירוצים, ואחד מהם הוא, שכוונתם כהתוס' הנ"ל, שאביי לא היה שותה יין חוץ לסעודתו, אך בתוך הסעודה שפיר היה שותה, דאינו משכר. ולפי הנ"ל, הריטב"א והתוס' חולקים, ולהריטב"א אף יין שבתוך הסעודה משכר, וצ"ע.

[ב]. גבי דיני ממונות כתבו התוס' (סנהדרין מ"ג. ד"ה כעוסקים) "והא דאמר שתה רביעית יין אל יורה, היינו הוראה דאיסור והיתר" עכ"ל, פי' דיכול לדון אפי' שתה רביעית יין, ומכאן דברי התוס' כתב המחבר (ח"מ ז', כ) וז"ל: "יש אומרים דשתויי יין מותרים לדון דיני ממונות".

בפתחי תשובה (סי' ו') כתב: "עיין בכנסת הגדולה בהגהו ב"י אות ג' שהקשה ממדרש רבה פ' נשא דמבואר שם דאפי' בדיני ממונות אסור, [דאי' התם דאם הדיין שתה רביעית יין אל ידון, חכם ששתה רביעית יין אל יורה]. וכתב, ואולי דס"ל לתוס' דגמ' דילן לא ס"ל הכי, מדנקט לשון אל יורה, וכיון דגמ' דילן פלוג על המדרש הכי נקטינן עיי"ש. ועיי' בתשו' שבות יעקב ח"א סי' ק"מ וז"ל

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

אכן בתשו' הב"ח סי' מ"א פסק דשתוי אסור אפי' לדון ועכ"פ המחמיר תע"ב, וכ"כ בספר היראה להר"ר יונה דאסור לעשות שום הוראה בין בדין בין באיסור והיתר אחר שאכל ושתה עכ"ל. בתשובות משכנות יעקב סי' ו' מסיק דאין להקל כלל כי איסור דאורייתא הוא לדברי האוסרין כמו הוראה ע"ש, ועיין בתומים מ"ש בזה עכ"ל הפ"ת.

ומה שציין לתומים (ס"ס סק"ו ו') וז"ל: "ולכן גם בזה צ"ל דס"ל לתוס' לחלק דבשלמא בהוראה דיכול להורות וא"צ צירוף כלל אסור לשתות, אבל בדין שצריך שלשה, וזה לא שכיח דכל שלשה ישתו וישכרו לא אסור, דשנים יזכירו אותו, ואם יראו שדעתו בלתי צלול לרוב יינו, יזהירו אותו להמתין ולא ימהר לחתוך הדין וכו' ובזו יובן דברי המדרש הנ"ל דאוסר אף לדון וכן נראה נכון" עכ"ל. וצ"ב בתירוצו, מסוגיין, דהא ביו"ט שייך שכל הדיינים ישתו וישכרו, דהא איכא חיוב שמחת יו"ט, וא"כ אכתי קשה על תוס' מהמדרש הנ"ל. אמנם י"ל, דגבי דיני ממונות באמת צריכים לדון לפני זמן סעודה, כמבואר בבבבכות, ובזמן הסעודה יפסיקו לדון עד למחרת, דבהא לא שייך עינוי הדין. אך בלאו הכי להתוס' ל"ק וכדלעיל, דין שבתוך הסעודה אינו משכר, ודו"ק.

ג]. כתב הג"ר ישכר שלמה טייכטל אבד"ק פישטיאן הי"ד (משנה שכי, משפטים אות א'): "בעזה"י ב' משפטים תש"א לפ"ק פישטיאן יצ"ו. בלמדי היום סדר החק ראיתי שהביא מזהיר משפטים (קכ"ג). תאנא רבי אבא כתוב דינו לבקר משפט (ירמיה כ"א, י"ג), וכי לבקר ולא בכל יומא, אלא לבקר עד לא ייכלון ולא ישתון, דכל מאן דדאין דינא בתר דאכל ושתה לאו דיינא דקשוט הוא דכתיב (ויקרא י"ט, כ"ו) לא תאכלו על הדם, מאי על הדם, אזהרה לדייני דלא ייכלון עד דדייני דינא, דכל מאן דדאין דינא בתר דאכיל ושתה כאלו חייב דמא דחבריה לאתרא, דהא דמיה ממש יהיב לאתרא האי בממונא, כל שכן בדיני נפשות דבעו דייני לאסתמרא דלא למידן דינא חלא קדם דאכלו ושתו, ועל דא כתיב דינו לבקר משפט, עכ"ל החק בשם הזהיר." "למדנו מדברי הזהיר"ק שני דברים, דהא לא תאכלו על הדם דמים תרתי משמע, דלא דוקא בשעה שדיני דיני נפשות רק דאפילו בדיני ממונות אסור לטעום כלום קודם שדן דינא, וזה דלא כדברי תוס' סנהדרין (מ"ב: ד"ה העוסקים) דחילקו בין דיני נפשות לדיני ממונות, וכן נפסק בש"ע חו"מ סי' ז' סעיף ה' עיין שם. ב' משמע בזהיר דהך לאו דלא תאכלו על הדם לא אחר ההריגה משמע כפסק הרמב"ם בפ"ג מסנהדרין ה' ד', וכן משמע במו"ק (יד:). כמו שכתב הלחם משנה שם, ובהדיא כתב בזהיר דאף קודם ההריגה נאמר לאו זה, והיינו דאסור לאכול קודם שידינו הדין." "ולכאורה משמע כהזהיר במו"ק שם דקאמרו אתי מצפרא ומעייני בדיני ואכלו ושתו כולא יומא והדר אתו בשקיעת החמה וגמרי לדינא וקטלו ליה, ומדאמרו דאתי מצפרא ומעייני בדיניה והדר אכלו ושתו, משמע לכאורה כהזהיר דטרם דעייני בדיניה אסור באכילה ושתיה".

"אך אי אפשר לומר כן בדעת הגמרא שלנו, דתנן בסנהדרין (מ.) היו ממעטין ממאכל ולא היו שותין יין כל היום, הרי בפירוש דהיו רשאים לאכול אף טרם דדנו דין, רק יין לא היו שותין, ועל כרחך מוכרח לומר דמאי שאמרו במו"ק דמעייני בדיניה והדר אכלו ושתו, היינו משום דטרם שעייני בדינא היו מוכרחין למעט באכילה ושתיה, ומשום יום טוב המצוה להרבות באכילה ושתיה, וע"כ תחלה הוצרכו לעיין בדין, ואח"כ כאשר כבר ידעו להיכן הדין נוטה היו אוכלין ושותין למצות החג, ואולי גם יין היו יכולין לשתות למצות החג, אבל עכ"פ מוכח בפירוש מסנהדרין דגם טרם העיון היו מותרין לאכול ולשתות רק מעט, אבל עכ"פ לא נאסר להם קודם האכילה והשתיה. ודעת הזהיר על כרחך דדרשו מקרא דלא תאכלו על הדם גם אכילה ושתיה מועטת הוא אסור, וע"כ הוצרכו דיהיה דינו לבקר, נמצא דהזהיר וגמרא שלנו פליגי בזה", עשו"ש.

בגמ', ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו בית דין סוקלין את ארונו וכו'.

ד]. הריטב"א (לכלן מ"ז. ד"ס כן כ"א בגיטס) כתב, דדווקא אי המנודה זלזל בנידויו, ולא הראה שרוצה לחזור בתשובה ולהתיר נידויו. אך היכא שרצה לחזור בתשובה, ולהתיר נידויו, אך לא עלה בידו, כמעשה דא' שם בגמ' בנידויו דרבי יהודה, אין לו דין שמתנדה ומת בנידויו. א"נ כתב הריטב"א דהתם היה צורבא מדרבנן, אך בסתם אדם לא אמרינן הכי. ויש לעיין בדברי קדשו, דאי המת בנידויו, חייבין לסוקלו באבנים מדין נידויו, מה לי רצה להתיר, ומה לי לא רצה להתיר, והלא מת בנידויו. ועוד, אי אמאי צורבא מדרבנן יהיה לו דין אחר במותו, והלא גם בחייו אין לו דין אחר בנידויו, וה"נ אחר מותו. ויש לבאר ע"פ מה שכתב הרשב"א בתשובה (מ"א סי' תשס"ג) גבי מנודה שמת בנידויו דלא שמענו אלא ב"ד סוקלין את ארונו בהנחת אבן על הארון וכו', ואף על פי שאין ראיה לדבר מרבי אליעזר הגדול שאמר עליו ר"ע הותר הנדר, כדאיתא באבא רבתי שהרי גדול העולם היה, ורבנן לא ברכוהו אלא לגדר כדי שלא ילמדו האחרים לחלוק על הרבים, זכר לדבר יש, ולא הוצרכו לומר

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

הותר הנדר, אלא כדי שלא יהיו חס ושלום צריכין להניח אבן על ארונו. ואפשר לומר שהותר הנדר ממילא קאמר דאין איסור למקום כו' עכ"ל. עעו"ש מה שהביא מהרמב"ן. ולהן בס"ד (ד"כ מנודכ אסור בתפילין) נאריך קמעה במעשה דר"א.

ה. והנה, כפירושו הראשון של הרשב"א, דמת בנידויו מהני היתר לנידוי לאחר מיתה, וכן

העלה עיקר הבית יוסף (יו"ד סי' של"ד צדק כזית) משמו, וז"ל כתב הרשב"א בתשובה מי שנידוהו ומת בנידויו מתירין נידויו לאחר מיתה כדהובא בר"א שעמד ר"ע על רגליו ואמר הותר הנדר הנדר, עכ"ל, יש לומר שפיר דהוא כמו הפי' השני של הריטב"א, דצורבא מדרבנן אין סוקלין את ארונו, מכיון שאפשר להתיר הנידוי אחרי מות, ועושים כן רק לצורבא מדרבנן. ופירושו השני של הרשב"א, דאחרי מות הנידוי במילא נהיה מותר, אפ"ל דהוא כתי' הראשון של הריטב"א, דבאמת אין דין נידוי אחרי מותו, אך כיון שזלזל בחייו בנידויו, ולא עשה תשובה ולא התאמץ להתיר נידויו, מזלזלים בו במותו, וסוקלים ארונו באבנים, ודו"ק.

בגמ', מנודה מהו בתפילין, תיקו.

ו. אי' (סנהדרין ס"ח.) תניא, כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחביריו לבקרו. הוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו.

ואותו היום ערב שבת היה, ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפיליו, גער בו ויצא בנזיפה וכו'.

בתוס' ישנים (נדה ז': ד"כ שמו"ט) כתב: "הקשה הר' ראבי"ה דבאלו מגלחין (שם) איבעיא לן מנודה מהו בתפילין תיקו, ור' אליעזר היה מניח תפילין כדאמר בסוף פ' ד' מיתות (סנהדרין ס"ח.), ואין לומר דלא חש לנידוי דהא חלץ מנעליו", ע"כ, (עי' צ"מ מ"ט:). וצ"ב לפי התוס' ישנים, מדוע לא פשטה הגמ' ממעשה דרבי אליעזר שהיה מניח תפילין. והריטב"א (שם) כתב, דדברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר.

אמנם בסוגיין (עמוד צ' ד"כ לא אשאר) כתבו התוס': "וא"ת ואמאי לא פשיט מר"א דסוף פרק הזהב (צ"מ שם) קרע את בגדיו וחלץ מנעליו וי"ל דשמא היה מחמיר על עצמו, א"נ מספקא ליה כי היכי דמספקא לן". ועי' בספר פתחי נדה (נדה שם ד"כ לכאורה דכרי כגליון), דכתב דהתוס' בסוגיין חולקים עם התו"י הנ"ל.

השאגת אריה (סי' מ"ג) מביא בשם ריב"ש, שהיה אפשר לומר שבמעשה דרבי אליעזר בסנהדרין, י"ל שלא רבי אליעזר הניח תפילין, אלא בנו ר' הורקנוס חלץ את התפילין שלו. ולא של אביו, עיי"ש.

וק"ק מהא דאי' (מנחות ל"ב.) "מעשה בהורקנוס בנו של ר' אליעזר בן הורקנוס שהיה קושר תפיליו בלשונות של ארגמן ולא אמר לו דבר, איפשר אותו צדיק ראה בנו ולא מיחה בו, אמרו לו הן, לא ראה אותו, ואם ראה אותו לא היה מניחו". הרי משמע שרבי אליעזר לא ראה את בנו מניח תפילין. ובירושלמי בסנהדרין שם, אי' בפירוש לחלוץ תפיליו של אביו.

החיד"א בפתח עינים (נדה שם) כתב: הק' ראבי"ה וכו' וי"ל ע"פ מה שחידש רבינו ירוחם נתיב י"ד בשם הראב"ד וב"י מביאו בשם קונטרסים, דרשאיין להקל על המנודה ולומר חוץ מדבר פלוני, והכא משום שידעו רוב קדושתו אמרו חוץ מתפילין, ע"כ. ואכן בפסיקתא דרב כהנא איתא שר"י בן זכאי היה הולך בתפילין כל היום, וכן היה נוהג ר"א תלמידו בין בקיץ בין בחורף, ע"ש. אך אכתי קשה למה הגמ' לא אמרה שזה היה חוץ וכו'.

ז. והנה הרב מטשעבין זצ"ל כתב (דוצד משרים ח"ב סי"ח, אות ז') בימי שבתו מחוסר ספרים בעמק הבכא ברוסיה בענין זה, וז"ל:

"ובעמדי בזה עלה ברעיוני לתרץ קושיית התוס' בנדה דף ז' ע"ב ד"ה שמותי אהא דמיבעיא ליה בש"ס מו"ק ט"ו ע"א מנודה מהו בתפילין, ואיך היה ר"א מניח תפילין כמבואר בש"ס סנהדרין דף ס"ח. והנראה דהנה כבר הקשו הראשונים, עי' תשובות המיוחסות לרמב"ן סי' רמ"ד, איך חל נידוי אתפילין הא הוי כנשבע לבטל את המצוה [וכו'], אך נראה דלמאן דס"ל שבת לאו זמן תפילין הוא ורק רשות להניח לדעת התוס' בביצה ט"ו ע"א ד"ה הכי, שפיר חל בכולל כיון דהוא פעולה אחת, וא"כ י"ל דכל זה דמיבעיא ליה להש"ס אי מנודה אסור בתפילין הוא רק למ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא, אבל רבי אליעזר יסבור דגם שבת זמן תפילין הוא וא"כ ליכא כולל, ושפיר מנודה מותר בתפילין".

"אולם דברינו נסתרים, דהא רש"י ז"ל פירש שם בסנהדרין ד"ה לחלוץ דרבי אליעזר ס"ל שבת לאו זמן תפילין הוא עיי"ש, ואמנם המג"א סי' ש"ח שם עיין שם במחצה"ש העיר דמנ"ל לרש"י עיי"ש מה שתירץ, עכ"פ ס"ל לרש"י דרבי אליעזר ס"ל שבת לאו זמן תפילין הוא".

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

"והנראה ליישב באופן אחר, דהנה דעת המהרש"ל יש"ש ב"ק פ"י סי"ג מובא בט"ז סימן של"ד דבמצוה שאין לה תשלומין לא חל הנידוי, והיינו דהנידוי לא חל על מה שע"ז נעקרת כל המצוה ולא יהיה ביד המנודה לקיימה לגמרי, וא"כ קשה איך חל נידוי שלא יניח תפילין, הא ע"ז נעקרת המצוה לגמרי".

"אולם הנראה כיון דכל הא דמסתפק הש"ס אי מנודה אסור בתפילין הוא משום דדומה לאבל שאסור בתפילין, והנה בשבת אין אבילות נוהגת, וא"כ בשבת למ"ד שבת זמן תפילין הוא מותר ומחויב המנודה להניח תפילין דהא גם אבילות אינו נוהג, וא"כ המצוה אינה נעקרת לגמרי, ושפיר מספקא ליה להש"ס דיהיה אסור בתפילין בחול למ"ד שבת זמן תפילין הוא, משא"כ ר"א הלא ס"ל שבת לאו זמן תפילין הוא וחלץ משום שבות, וא"כ נעקר מצות תפילין לגמרי אצלו, ולדידיה שפיר מנודה מותר בתפילין".

"ואל תשיבני ממה דמבואר בש"ע או"ח סי' ל"א במחבר, דבשבת ויו"ט אסור להניח תפילין, ובסי' ל"ח סעיף י"ג מבואר דמנודה אסור בתפילין, א"כ לכאורה הרי זה סתירה לדברינו, דהא הב"י פוסק דשבת לאו זמן תפילין הוא ועכ"ז פוסק דמנודה אסור בתפילין. אולם זה אינו, עיין בש"ך יור"ד סי' של"ד סעיף ב', דהסכמת רוב הפוסקים הוא דמנודה מותר בתפילין, ובתפארת למשה מובא בפתחי תשובה סי' של"ד אות ב' מבואר דטעות סופר הוא בסי' ל"ח. עכ"ד הרב מטשעבין בבקיאותו הגדולה שידע כל התורה כולה על בוריה בעל פה.

[ח]. אמנם מה שהביא מהט"ז בשם המהרש"ל, יש לראות בגוף דברי הט"ז ויראה דלכאורה לא כתוב כן, דהרמ"א (שם סעי' ח"ז) פסק בשם הר"ן בשם רבי פלטיאל גאון, דיש רשות לבי"ד להחמיר על המנודה שאין מלין את בניו, ואין קוברין אותו, ויכולין לגרש את בניו מבית הספר ואשתו מבית הכנסת עד שיקבל עליו את הדין. וכתב הט"ז "כתב מהרש"ל (יש"ש ע"ב), חלילה מלגרש בניו מבית הספר, דהעולם מתקיים מהבל תשב"ר, בשלמא מילה שעיקר המצוה תלוי באב, וכן לקבור מתו שהוא כבוד האב כופין אותו עד שיקבל תשובה, ואם לא יקבל לא ימולו, אך בת"ת של תשב"ר שאין לו תשלומין פשיטא דלית טעמא להא מילתא. גם מש"כ להוציא את אשתו מבית הכנסת, אם הוא חטא מה היא חטאו, איני מאמין שיצאו דברים מפי הגאון". ולכאורה, מה שכתב מהרש"ל והסכים לו הט"ז, על מצוה שאין לה תשלומין, לא מיירי על המנודה בעצמו, אלא על משפחתו, ושפיר יש לחלק ביניהם, ומנא ליה לרבינו הדובב מיישרים, ללמוד מזה לגבי מצוה שאין לה תשלומין במנודה עצמו, ואולי זהו באמת נידויו, וצ"ע.

עכ"פ הדק"ל איך זה הניח ר"א הגדול תפילין, ומדוע לא פשטה הגמ' מהנהגתו דמנודה שרי בתפילין.

[ט]. ואולי יש לומר, ע"פ מה שפסק הרמב"ם (פ"ז מהלכ' ת"ת כ"א) חכם זקן בחכמה, וכן נשיא או אב בית דין, שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם, וכו'. וכתב שם הכסף משנה, וצ"ל שעובדא דר"א שבירכוהו הוי בצינעא. עוד כתב הרמב"ם (פ"ח מהלכ' עזדים כ"ז) "עבד שהשיאו רבו בת חורין, או שהניח לו רבו תפילין בראשו, או שאמר לו רבו לקרות שלושה פסוקין בספר תורה בפני הציבור, וכל כיוצא באלו הדברים שאין חייב בהן אלא בן חורין יצא לחירות, וכופין את רבו לכתוב לו גט שיחרור".

ודייק בספר תפארת יעקב (גיטין מ.) דרך בקריאה פסק הרמב"ם שחייב להיות בציבור, אך בתפילין מדויק שכתב בראשו, וכדאמר ר"א הגדול אלו תפילין שבראש, אז גם בצינעא נהיה פרהסיא.

וא"כ כיון שדיני נידוי אצל אדם גדול אינו תופס בפרהסיא, אלא רק בצינעא, א"כ כל דיני פרהסיא שרי לו לעשות, ותפילין שבראשו הוי פרהסיא. וא"כ אין סתירה אף בשו"ע, שמנודה אסור בתפילין כי הוא לאדם רגיל, ודו"ק.

[י]. עוד י"ל ע"פ מה שכתב הר"ן (נדרים ז.) "ת"ח מנדה לעצמו ומפר לעצמו, כתב הרשב"א ז"ל דדוקא היכא דלא הוי בר נדוי כי הא דמר זוטרא דממדת חסידות בעלמא, משום יקרא דבר בי רב הוה משמת נפשיה, אבל כשנדה עצמו על דבר שהיה חייב עליו נדוי לא כל הימנו להתיר עצמו. והקשו עליו אם כן היכי מקשי ליה הש"ס פשיטא מקמי' דאמר כי הא דמר זוטרא, אדרבה הל"ל אמאי, לפיכך אמרו דבכל ענין שנדה את עצמו מיפר לעצמו, וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות ת"ת (כ"ה), וראיתי למקצת מפרשים שכתבו דלא גרסינן פשיטא אלא ה"ג ומיפר לעצמו כי הא ולמי שגורס כן דברי הרשב"א נכוין בטעמם, ע"כ. ואולי לפי החולקים על הרשב"א, דאם ת"ח נדה לעצמו גם בדבר שחייב נידוי, יכול להפר לעצמו, יש לפרש דבמעשה דר"א כשהבין מר"ע שיהיה נידוי, הוא נידה את עצמו, ולכך חלץ מנעליו, ואחר התיר לעצמו. וזהו שאמר ר"ע אחר פטירתו מותר הוא,

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

דהיינו שהוא התיר לעצמו, ובמילא יכול היה להניח תפילין ושאר הענינים, וליכא להביא ראיה מר"א לסוגיין, דאצלו הותר הנידוי. שוב מצאתי בנימוקי יוסף (נדרים דף א: מדפי כר"ף ד"ס וכו' עי' לציפה) דמפרש מעשה דר"א הגדול, דהיאך היה מותר באשתו ובניו שימשו אותו דמספקא לן [ע"י בריטב"א בסוגיין דמוכח ממעשה דר"א דשרי], דהוא היה חכם שהתיר לעצמו נידויו, וברוך שכוונתי, ולפי"ז יש ליישב כל הנ"ל.

דף טו ע"ב

בגמ', כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו, ושלחו קרבנותיהן.

[יא]. המשנה למלך (פ"א דתמידין ומוספין כ"א) הקשה, דבגמ' חגיגה (ו:) מפורש, דרק בני לוי הקריבו קרבן תמיד במדבר משלחן, וישראל לא הקריבו דהיו נזופין (עיי"ש צרש"י ד"ס שצטו), ובסוגיין מפורש שכל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר מנודין היו ושלחו קרבנותיהן, ומאי שנא קרבן תמיד דלא הקריבו, וסליק בצ"ע. וע"י בטורי אבן (חגיגה שס ד"ס שצטו) מה שתירצו בזה.

[יב]. בשו"ת שואל ומשיב (מכזורס ד' ח"צ סימן קפ"ה) כתב בתו"ד: "הן אמת דהמלמ"ל בריש הלכות תמידין הקשה הך מימרא אהדדי דבמ"ק דף ט"ו אמרו דמנודה משלח קרבנותיו שכל זמן שהיו ישראל במדבר מנודין היו ומשלחין קרבנותיהם. אך לפענ"ד הכוונה היא דכיון שהיו ישראל מנודין, ומכל מקום הקריב שבט לוי הקרבנות משלהם אבל הקריבו על כל ישראל דהתמידין היו באים על כל ישראל הוה כאלו שלחו קרבנותיהם, דניהו דהני כהני שלוחי דרבנן ניהו אבל מכל מקום אם המנודה אסור בקרבנות א"כ לא הי' אפשר להקריב עליהם שיתכפרו הם בתמידין שאינם רשאי' להקריב עליהם וכמו כל מי שאינו ראוי להקריב וז"ש שהיו שולחים קרבנותיהם" [ע"ע במהדו"ג ח"ב סי' צ"ד דדחה תי' זה].

וכעיי"ז כתב בספר נחלת יעקב יהושע (פרי פנחס): ונלע"ד ליישב בזה דברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות זיאת מקדש הלכס י"א) וז"ל האבל וכן מצורע אינו משלח קרבנותיו, אבל המנודה יש בו ספק אם משלח אם אינו משלח לפיכך אם הקריבו עליו נרצה, וכתב בקרן אורה (צסוגיין) וז"ל: וצריך לדקדק מדוע פסק בבעיא זו לחומרא יותר מכל הני מילי שנשאר בתיקו ופסק בהן לקולא יע"ש, אך להנ"ל י"ל דלרמב"ם היה קשה הסתירה ממסכת חגיגה דמשמע מחמת שהיו מנודין ישראל לא היו מקריבין כלל ולא היו שולחין, דא"כ לא היה צריך שבט לוי להקריב משלהם, וכיון דיש סתירה א"כ יש ספק, ולכן החמיר הרמב"ם לכתחילה, ובדיעבד אם הקריבו עליו נרצה. ולפי"ז י"ל כוונת רש"י (חגיגה שס) דשבט לוי הקריבוהו משלהם עבור כל ישראל, או הכוונה משלהם משל ישראל שהיו שולחין קרבנותיהן, עעו"ש.

[יג]. האבן האזל (שס) כתב ליישב קו' המל"מ: "ונראה ליישב עפ"מ דאמר רבא בזבחים (ז:) עולה דורון הוא. וא"כ שתי הסוגיות מתיישבות, דמה דמהני טעמא שישראל נזופים שלא יקריבו זהו על קרבן תמיד שהוא עולה, וכיון שישראל נזופין לא רצה הקב"ה לקבל מהם דורון, ובפרט לפי"מ דמיייתי הגמ' שם תניא נמי הכי אמר ר' שמעון חטאת למה באה לפני עולה, לפרקליט שנכנס ריצה פרקליט נכנס דורן אחריו, וכיון שעדיין לא נתרצו ישראל לגמרי על חטא העגל לכן לא הי' אפשר להקריב דורון, ואף דהברייתא דר' שמעון הוא על אותו החטא שצריך להקריב חטאת ועולה, אבל מי שהי' מחוייב חטאת על חטא אחר ודאי יוכל להקריב עולה על מ"ע, אבל זה לא קשה דחטא העגל שחמורה, וגם הוא חטא של כל ישראל לא הי' מקום להקריב דורון כל זמן שהיו נזופין, אבל מה דמוכח הגמ' דמו"ק דמנודה יכול לשלוח קרבנותיו מזה שישראל היו נזופין ושלחו קרבנותיהם זהו בקרבנות שהם חובה לכל אחד כמו חטאות ואשמות ומחוסרי כפרה ובזה פשוט להגמ' שהקריבו קרבנותיהם, ומוכח מזה שמנודה משלח קרבנותיו".

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בס"ד ובל"נ בדפים הבאים בשם אומרם: rabinoviz@gmail.com